

УДК 347.4

Петро Гуйван,*канд. юрид. наук, заслужений юрист України,
професор Полтавського інституту бізнесу*

ЗНАЧЕННЯ ТЕМПОРАЛЬНИХ ЧИННИКІВ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ. КРИТЕРІЇ РОЗУМНОСТІ СТРОКУ ПРОЦЕСУ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОНВЕНЦІЄЮ ТА УКРАЇНСЬКІ ПРАВОЗАСТОСОВНІ РЕАЛІЇ (ЧАСТИНА 2)

У науковій праці автором досліджені складові елементи поняття «розумний строк» у контексті тлумачення його як елемента справедливого судочинства. Показано, що національні суди ще далекі від втілення європейських принципів своєчасного судочинства. Вивчено конкретний зміст та практичний прояв основних чинників, які визначають тривалість розумного строку. Детально розглянуто українську судову практику, що має місце. Зокрема, проаналізовані вчинки національних судів, які призводять до невитраченого затягування процесу. Надані пропозиції щодо приведення стану вітчизняного судочинства до європейського рівня.

Ключові слова: своєчасне судочинство, розумний строк процесу.

Стаття 6 Конвенції про захист права людини і основоположних свобод вказує, що кожен має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом у вирішенні питання щодо його цивільних прав та обов'язків або встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього [1]. Використовуючи термін «розумний строк», міжнародний акт не розкриває його сутності. Отже, досить актуальною є необхідність встановлення змісту даного визначення, що може бути здійснено через аналіз конкретної прецедентної практики Європейського суду з прав людини, яка відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визнається джерелом національного права.

У науковій літературі проблематику щодо реалізації права на справедливий суд, зокрема, в контексті своєчасного розгляду справи висвітлено у працях таких науковців, як М. В. Буроменський, О. А. Гончаренко, В. Н. Денисов, Л. Г. Заблоцька, В. Є. Мармазов, О. Б. Прокопенко, П. М. Рабінович, Д. М. Супрун, Е. Л. Трегубов, С. В. Шевчук, Д. Гомьен, Д. Харріс та інші. Зазначені дослідження були переважно присвячені загальним характеристикам поняття справедливого судочинства. Водночас окремі його складові частини, такі як розгляд справи упродовж розумного строку, вивчені недостатньо. І вже зовсім мало наукових досліджень змісту поняття «розумний строк» та адаптації його до українського правозастосовного механізму. Між тим дане явище має свої певні складові частини, які детально у науковій літературі не досліджувалися. Тож на вивчення вказаної проблематики і спрямована дана праця.

Європейським судом з прав людини у своїй прецедентній практиці були напрацьовані певні критерії, у світлі яких слід оцінювати тривалість провадження. У якості критеріїв оцінки розумності строку розгляду справи обрано такі: складність справи; поведінка заявника; поведінка органів державної влади, зокрема суду; важливість справи для заявника. Вказані критерії були сформульовані у численних рішеннях ЄСПЛ [2, п. 53; 3, п. 30; 4, п. 67]. Зокрема, у справі «Зімермана і Штейнера» Суд зазначив, що до уваги повинні братися «складність фактичних або юридичних питань, піднятих у справі, поведінка заявників та компетентних органів і те, що було поставлено на карту для перших; крім того, лише затримки з боку держави можуть виправдовувати висновок про невиконання вимоги про дотримання «розумного строку» [5, п. 24]. У справі «Антоненков та інші проти України» Суд наголосив, що «розумність тривалості провадження має бути оцінена у світлі конкретних обставин справи з урахуванням критеріїв, напрацьованих Європейським судом, зокрема складності справи та поведінки заявника і відповідних державних органів. Крім того, також має братись до уваги характер процесу та значення, яке він мав для заявника [6, п. 41]. Те ж саме ЄСПЛ зазначив у справі «N.V. проти України»: «розумність тривалості розгляду справи має визначатися у світлі обставин справи, а також з огляду на такі критерії: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів, важливість предмета розгляду для заявника» [7, п. 40].

Отже, занадто велика тривалість розгляду справи залежно від зазначених вище обставин та їх значення для справи може бути визнана

розумною або ні. Інакше кажучи, для встановлення відповідності тривалості кожної конкретної справи критеріям розумності деталі провадження підлягають прискіпливій оцінці як із фактичного, так і з правового боку. Одним із головних критеріїв у вирішенні питання про розумність строку розгляду судового спору є складність справи. Вона може бути пов'язана з різними правовими аспектами: характером фактів, які необхідно встановити; кількістю питань, що розглядаються в межах однієї справи; кількістю свідків та іншими аналогічними проблемами, пов'язаними зі збором показань свідків, приєднанням справи до інших справ, а також вступом у процес нових осіб [8, с. 329].

Також повинна враховуватися поведінка заявника, має бути оцінено її вплив на тривалість розгляду справи. За заявами, які розглядалися Судом проти нашої держави, даний критерій застосовувався у прийнятті рішень у справах «Іванов проти України» [9, п. 67-70], «Калініченко проти України» [10, п. 35-37], «Фандралюк проти України» [11, п. 20, 24], «Федько проти України» [12, п. 24], «Юртаєв проти України» [13, п. 40-41] тощо. За практикою, що склалася у процесі розгляду справ ЄСПЛ, суб'єкт, який стверджує про необґрунтовано довгий розгляд справи національними судами, повинен надати докази того, що він особисто не вчиняв дій, спрямованих на затягування процесу. Тож, коли заявник неодноразово заявляє клопотання про перенесення, відкладення чи зупинення судового розгляду або принаймні не заперечує проти численних подібних клопотань опонента, це буде кваліфіковано як обґрунтування для виправдання надтривалого розгляду (справа «Чірікоста і Віола проти Італії») [14].

Разом із тим не завжди активна поведінка заявника у національному провадженні, яка де-факто призводить до затримки у розгляді справи, кваліфікується як зловживання. У низці своїх рішень Суд наголосив на важливій ідеї: заявник не може бути звинувачений у використанні засобів, передбачених для захисту національним законодавством (справа «Corigliano v. Italy» [15, п. 42]; «Dobbertin v. France» [16, п. 43], «Кобцев проти України» [17, п. 68]). Так, у справі «Саф'янінкова проти України» Суд не погодився з аргументами Уряду стосовно того, що з вини самої заявниці відбувалося затягування справи через її численні оскарження судових рішень. «Немає жодних підстав докоряти заявниці за те, що вона оскаржувала несприятливі для себе рішення, особливо зважаючи на той факт, що три з чотирьох поданих скарг були зрештою задоволені» [18, п. 24]. В іншій справі «Сілін проти України» Суд наголосив, що заявників «не можна звинувачувати за те, що вони використовують засоби, надані їм відповідно до національного законодавства для захисту своїх інтересів» [19, п. 29].

Одним із визначальних чинників, що впливають на строк провадження в контексті його розумності, є важливість справи для заявника. Прикладом може слугувати справа „Науменко

проти України», яка стосувалась отримання заявницею соціальних пільг та пенсії як ліквідатора наслідків аварії на ЧАЕС. Вона, зокрема, розглядалась Судом на предмет „розумності строку» судового розгляду скарг заявниці. Суд, оцінюючи тривалість провадження через призму встановлених своєю практикою критеріїв, дійшов висновку, що поведінка заявниці протягом розгляду справи була належною. При цьому враховано, що провадження щодо отримання компенсації було наслідком зменшення розміру пенсії заявниці та позбавлення пільг, наданих їй як ліквідатору наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. З огляду на ці обставини та враховуючи складне фінансове становище заявниці та стан її здоров'я, розгляд справи мав для неї, безсумнівно, велике значення. Суд наголосив на тому, що для заявниці було життєвою необхідністю вимагати скорішого вирішення її скарг. Враховуючи тривалість провадження (5 років, 8 місяців і 1 день), Суд визначився, що у вирішенні справи заявниці мали місце необґрунтована затримка й у цій справі та порушення статті 6 § 1 Конвенції у тому сенсі, що «цивільні права» заявниці були визначені з порушенням «розумного строку» [20, п. 74, 80, 85].

Але все ж головним критерієм, який має практично вирішальне значення для дослідження питання про порушення прав особи на справедливий суд у контексті тривалості розгляду спору, є поведінка судових та інших державних органів, яка призводить до затягування справи. Позаяк стороною у справі, що розглядається Європейським судом, є конкретна держава (власне, відповідачем), вона несе відповідальність за порушення ст. 6 Конвенції державними органами, у тому числі судами. Відповідальність держави за затягування провадження у справі, як правило, настає в разі нерегулярного призначення судових засідань, призначення судових засідань з великими інтервалами, затягування під час передання або пересилання справи з одного суду в інший, невжиття судом заходів для дисциплінування сторін у справі, свідків, експертів, повторного направлення справи на додаткове розслідування чи новий судовий розгляд [21]. Це наочно проілюстровано у рішеннях Суду у справах «Войтенко проти України» [22, п. 39, 53], «Паскал проти України» [23, п. 59-60], «Буров проти України» [24, п. 55] та інших. Вказаний правовий результат настає незалежно від підстав та чинників, якими керувалися національні органи правосуддя, допускаючи неспівмірно довгий розгляд справи, та безвідносно до того, було задоволено позовну вимогу заявника чи ні.

Порушення строків судового розгляду може бути викликано недотриманням темпоральних приписів щодо відкриття провадження, внаслідок недостатньо обґрунтованих численних відкладень розгляду справи, порушення строків виконання судових рішень, затримок, пов'язаних із доведенням рішень суду до відома сторін, а також із підготовкою та проведенням перегляду справ. Окремим чинником, що зумовлює неправомірне затягування, є невиправдане скасування рішення суду першої інстанції

та направлення справи на новий розгляд. Євросуд зауважує, що, хоча він не уповноважений оцінювати якість судочинства в державах-відповідачах, він вважає, що, оскільки направлення справ на новий розгляд зазвичай є наслідком помилок судів нижчих ланок, неодноразове направлення справи на новий розгляд у межах одного провадження виявляє серйозний недолік у судовій системі. Якщо дані факти будуть встановлені (а точніше, якщо презумпція розумності строку розгляду справи не буде доведена, бо саме такою є правова позиція ЄСПЛ), настає відповідальність держави за порушення Конвенції. Наприклад, у справі «Войтенко проти України», попри твердження уряду, що невиконання судового рішення, винесеного на користь заявника, зумовлювалося браком бюджетних коштів та відсутністю відповідного законодавчого врегулювання, тим не менше було прийняте рішення про порушення ст. 6 Конвенції та стягнення компенсаційних виплат на користь заявника [25, п. 28, 31, 42].

Сказане вище стосувалося практики Європейського суду щодо визнання дій такими, що порушують статтю 6 Конвенції у зв'язку з недотриманням національними судами розумних строків процесу. А як же йдуть справи нині з даною проблематикою в українських правозастосовних органах? Ознайомившись із судовою практикою, неважко помітити, що судочинство здійснюється з істотним порушенням строків розумності. Спроби учасників процесу отримати своєчасний захист, як правило, виявляються марними. На те є низка причин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Про перші з них ми вже згадували. Наприклад, до чинників, які погіршують якість судочинства, можна віднести значне навантаження на суддів [26, с. 40], незадовільне матеріально-технічне забезпечення судів. Але це, на переконання Європейського суду, не свідчить про відсутність порушення права людини на справедливий суд. Так, у справі «Рудніченко проти України» [27, п. 120-122] ЄСПЛ зазначив, що справа необґрунтовано довго розглядалась у зв'язку з діями органів держави, чим було порушено ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Суд узяв до уваги той факт, що після розгляду судом протягом року справи заявника її розгляд було розпочато знову у зв'язку зі звільненням головуючого в справі судді. При цьому нового суддю було призначено лише через чотири місяці, і розгляд справи було розпочато з початку.

До суб'єктивних чинників, які впливають на затягування розглядів справ, належать усі ті явища, що загалом мають значення для неупередженості та об'єктивності національних судів. У науковій літературі вказувалися такі причини недотримання відповідних строків: нехтування та зловмисне порушення органами державної влади національного процесуального законодавства, недоліки в діяльності судів, недоліки в роботі підрозділів органів внутрішніх справ тощо [28, с. 38]. Так, попри те, що стаття 157 ЦПКУ імперативно вимагає завершити розгляд цивільного спору у двомісячний строк, Октябрський суд м. Полтави за позо-

вами, поданими відповідно 15 та 17 березня 2017 року, призначив перші засідання відповідно на 10 травня та 14 червня 2017 року (справи № 554/2381/17, № 554/2175/17) [29]. Тобто впродовж зазначеного процесуального строку справи не будуть не лише розглянутими та вирішеними по суті, а просто не початі розглядом. Причина затягування насправді є банальною: відповідачем у цих справах є Полтавська міська рада та її афільовані підприємницькі структури. Тож цілком зрозумілим є навмисне затягування судового розгляду: на жаль, адміністративного впливу на суди ніхто не відміняв.

Серед суб'єктивних чинників, що впливають на затягування судових процесів, мусимо відзначити і вчинення нашими судами процесуальних дій, які не передбачені чинним законодавством України. На жаль, таких вчинків нині стає все більше. Що тут є причиною: некомпетентність конкретного судді чи його небажання своєчасно розглянути справу, то потребує окремого дослідження відповідних компетентних органів. Але наслідком цих незаконних дій є порушення права особи на справедливий розгляд її справи впродовж встановленого строку. Приміром, рішенням від 13 жовтня 2016 року у справі № 553/3161/16ц [30] суд першої інстанції, постановляючи рішення про відмову у позові, обґрунтував його двома факторами. Перший – це те, що позов про визнання права є необґрунтованим. Друге – це те, що позивач звернувся до суду з пропуском позовної давності, що застосовується до вимог про визнання права. Сподіваюся, читача наукової статті не слід переконувати у безграмотності такого рішення. Адже, як то вказано у чинних цивільно-правових актах та відповідних документах вищих судових інстанцій, одночасне застосування аргументації про безпідставність позовних вимог та спливу позовної давності є несумисним. То взаємовиключні обґрунтування судового рішення, а подібне формулювання є просто безглуздом.

Насправді за змістом частини першої статті 261 ЦК України позовна давність застосовується тільки за наявності порушення права особи. А порушення може відбутися лише за умови належності суб'єктивного права позивачеві. Тобто позовна давність почнеться (а отже, і може скінчитися), якщо відповідачем було порушене належне особі матеріальне право. Отже, перш ніж застосовувати позовну давність, суд повинен з'ясувати та зазначити в судовому рішенні, чи порушене право або охоронюваний законом інтерес позивача, за захистом якого той звернувся до суду. У разі коли такі право чи інтерес не порушені, суд відмовляє в позові з підстав його необґрунтованості. І лише якщо буде встановлено, що право або охоронюваний законом інтерес особи дійсно порушені, але позовна давність сплила і про це зроблено заяву іншою стороною у справі, суд відмовляє в позові у зв'язку зі спливом позовної давності – за відсутності наведених позивачем поважних причин її пропусчення.

Отримавши апеляційну скаргу разом із матеріалами справи, апеляційний суд Полтав-

ської області мав переглянути рішення по суті і за результатами перегляду прийняти відповідне рішення. При цьому згідно з приписами статті 304 ЦПКУ справа розглядається апеляційним судом за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, з винятками і доповненнями, встановленими цією главою. Тож апеляційний суд у разі незгоди з аргументацією місцевого суду в тому числі і стосовно мотивів прийняття рішення вправі змінити його. Втім, так вказує закон, а для суддів закони, як правило, не писані. Апеляційний суд зняв справу з апеляційного розгляду та направив її до місцевого суду для винесення додаткового рішення. В ухвалі апеляційного суду вказується на взаемовиключність мотивів судового рішення (сплив позовної давності та безпідставність вимог не можуть бути одночасно підставами для відмови у позові) і з цього приводу пропонується додатково визначитися місцевому суду шляхом прийняття додаткового рішення.

У такий спосіб апеляційний суд Полтавської області припустився відразу двох грубих порушень українського процесуального закону: він, по-перше, вчинив дії, які не мав права вчиняти, а по-друге, спонукав місцевий суд до вчинення дій, які той також не має права вчиняти. Згідно з частиною 1 статті 220 ЦПКУ перелік підстав та порядок порушення провадження щодо винесення судом додаткового рішення мають вичерпний характер: «Суд, що ухвалив рішення, може **за заявою осіб, які беруть участь у справі, чи з власної ініціативи** ухвалити додаткове рішення, якщо: 1) стосовно якої-небудь позовної вимоги, з приводу якої сторони подавали докази і давали пояснення, не ухвалено рішення; 2) суд, вирішивши питання про право, не зазначив точної суми грошових коштів, які підлягають стягненню, майно, яке підлягає передачі, або які дії треба виконати; 3) суд не допустив негайного виконання рішення у випадках, встановлених законом; 4) судом не вирішено питання про судові витрати». Жодної із цих підстав та заяв сторін не було у справі.

Як же описана ситуація розцінюється Європейським судом з прав людини у світлі дотримання Конвенції? Та дуже просто. Фактично застосування національним судом способів судочинства, які він не має права застосовувати, визнається ЄСПЛ порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції. Відповідно до висновків ЄСПЛ, викладених у справі «Верітас проти України» [31, п. 27], «перевищивши свої повноваження, які були чітко викладені у кодексі, суд не може вважатися «судом, встановленим законом» у значенні пункту 1 статті 6 Конвенції (рішення у справі «Сокурєнко та Стригун проти України») [32, п. 26-28]». Як визначено Європейським судом, фраза «встановленого законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», але й дотримання таким судом певних норм, які регулюють його діяльність. Зокрема, у рішенні у справі «Занд проти Австрії» [33, п. 28] Суд висловив думку, що термін «судом, встановленим законом» у пункті 1 статті 6 передбачає «усю організаційну структуру

судів, включно з питаннями, що належать до юрисдикції певних категорій судів».

Цей приклад яскраво ілюструє, наскільки віддалене українське судочинство від європейських стандартів. У коментованій справі місцевий суд таки виніс додаткове рішення, яким змінив своє попереднє (суд переглянув своє ж рішення, яке не набрало законної сили!!!). Така дія місцевого суду на пряму суперечить вимозі п. 20 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судові рішення у цивільній справі» № 14 від 18 грудня 2009 року, яка не дозволяє змінювати суть основного рішення додатковим рішенням. У свою чергу апеляційний суд, вкотре порушивши закон, залишив таке рішення без змін. Ну, то ви скажете: що ще слід очікувати від місцевих суддів, котрі нині діють під загрозою майбутньої атестації? Але сіль у тому, що і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, який вже практично переобраний, підтвердив незаконні рішення місцевого та апеляційного судів [34]. Отже, суддя ВССУРЦКС теж умисно чи непрофесійно порушив Європейську конвенцію, а отже і права заявника. Такий ось стан судочинства в Україні в часи реформ. Отже, з огляду на те, що Конвенція визнає вчинення судом дій, на які він не має права, порушенням права людини на законний суд, у діях суддів є відверте порушення міжнародного правового акта, а отже, й українського національного законодавства з наслідками, передбаченими, зокрема, у п. 4) ч. 1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Та, як би не було прикро, жодних санкцій за це у нашій судовій системі поки що сподіватися годі.

Висновки

З огляду на викладене, можемо зробити деякі висновки. Для України питання своєчасності правосуддя є одним із найактуальніших. Надалі нагальною залишається потреба у тому, щоб судді усвідомлювали особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не допускали фактів зволікання, вживали всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків. Строки розгляду справи не можуть вважатися розумними, якщо їх порушено через зайнятість судді в іншому процесі, призначення судових засідань із великими інтервалами, затягування з передачею справи з одного суду до іншого у встановлених законом випадках, безпідставне задоволення необґрунтованих клопотань учасників процесу, що спричинило відкладення розгляду справи на тривалий час, відкладення справи через її неналежну підготовку до судового розгляду, невжиття заходів щодо недопущення недобросовісної поведінки учасників справи тощо, оскільки наведені причини свідчать про низький рівень організації судочинства та безвідповідальне ставлення до виконання своїх обов'язків.

Одним із наявних правових механізмів, покликаних провадити нагляд за дотриманням суддями процесуальних норм під час здійснен-

ня правосуддя, включаючи і своєчасність розгляду справи, є правило про контроль з боку вищих судів при перегляді рішень. У разі виявлення під час апеляційного чи касаційного розгляду справи фактів невинного порушення судьями процесуальних строків здійснення цивільного судочинства судам апеляційної та касаційної інстанції необхідно застосовувати право на постановлення окремих ухвал (статті 320, 350 ЦПК). Реальне застосування українськими судами вказаного механізму могло би бути дійсно дієвим регулятором.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – Ст. 2371.
2. Рішення ЄСПЛ від 21 листопада 1995 року у справі «Acquaviva v. France» (заява № 19248/91), [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: \[«001-57950»\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»: [«001-57950»]})
3. Рішення ЄСПЛ від 20 лютого 1991 року у справі «Vernillo v. France» (заява № 11889/95) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://echr.ketse.com/doc/11889.85-en-19910220/>
4. Рішення ЄСПЛ від 25 березня 1999 року у справі «Pelissier and Sassi v. France» (заява № 25444/94) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.menschenrechte.ac.at/orig/99_2/Pelissier_Sassi.pdf
5. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 1983 року у справі «Zimmerman and Steiner v. Switzerland» (заява № 8737/79). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://swarb.co.uk/zimmermann-and-steiner-v-switzerland-echr-13-jul-1983/>
6. Рішення ЄСПЛ від 22 листопада 2005 року у справі «Антоненков та інші проти України» (заява № 14183/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khrp.org/index.php?id=1179479527>
7. Рішення ЄСПЛ від 3 квітня 2008 року у справі «N.V. проти України» (заява № 17945/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_321
8. Лагута В.О. Критерії визначення розумних строків / В.О. Лагута // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 328–332.
9. Рішення ЄСПЛ від 7 грудня 2006 року у справі «Іванов проти України» (заява № 15007/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_136
10. Рішення ЄСПЛ від 27 липня 2007 року у справі «Калініченко проти України» (заява № 25444/03). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_289
11. Рішення ЄСПЛ від 31 січня 2008 року у справі «Фандралюк проти України» (заява № 22775/03). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_346
12. Рішення ЄСПЛ від 12 червня 2008 року у справі «Федько проти України» (заява № 17277/03). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_600
13. Рішення ЄСПЛ від 31 січня 2006 року у справі «Юртаєв проти України» (заява № 11335/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_076
14. Розумний строк розгляду справи у суді: європейські стандарти та українські реалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/ua/news/2652->
15. Рішення ЄСПЛ від 10 грудня 1982 року у справі «Corigliano v. Italy» (заява № 8304/78). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://swarb.co.uk/corigliano-v-italy-echr-10-dec-1982/>
16. Рішення ЄСПЛ від 25 лютого 1993 року у справі «Dobbetin v. France» (заява № 13089/87). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://worldlii.org/eu/cases/ECHR/1993/6.html>
17. Рішення ЄСПЛ від 4 квітня 2006 року у справі «Кобцев проти України» (заява N 7324/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_031
18. Рішення ЄСПЛ від 26 липня 2007 року у справі «Саф'янікова проти України» (заява № 31580/03). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_286
19. Рішення ЄСПЛ від 13 липня 2006 року у справі «Сілін проти України», (заява № 23926/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_103
20. Рішення ЄСПЛ від 9 листопада 2004 року у справі «Науменко проти України» (заява № 41984/98). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/980_353
21. Щодо перевищення розумних строків розгляду справ Верховний Суд : Лист від 25.01.2006 № 1-5/45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v5_45700-06
22. Рішення ЄСПЛ від 29 червня 2004 року у справі «Войтенко проти України» (заява № 18966/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_223
23. Рішення ЄСПЛ від 15 вересня 2011 року (остаточне від 15 грудня 2011 року) у справі «Паскал проти України» (заява № 24652/04). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_736
24. Рішення ЄСПЛ від 17 березня 2011 року у справі «Буров проти України», (заява № 14704/03). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=07P4392B38>
25. Рішення ЄСПЛ від 29 червня 2004 року у справі «Войтенко проти України» (заява № 18966/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_223
26. Москвич Л. Питання оптимізації функціонування судової системи / Л. Москвич // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 11. – С. 40–43.
27. Рішення ЄСПЛ від 11 липня 2013 року у справі «Рудніченко проти України» (заява № 2775/07). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mvs.gov.ua/upload/file/plan_444.pdf
28. Токар Т. Проблема розумних строків у практиці ЄСПЛ / Т. Токар // Матеріали «круглого столу» Роль практики Європейського Суду з прав людини у стверженні принципу верховенства права (Миколаїв, 8 грудня 2016 року). – С. 35–40.
29. Справа № 554/2381/17 // Архів Октябрського районного суду м. Полтави, справа № 554/2175/17.
30. Справа № 553/3161/16ц. // Архів Ленінського районного суду м. Полтави за 2016 рік.
31. Рішення ЄСПЛ від 13 листопада 2008 року у справі «Верітас проти України» (заява № 39157/02). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/974_418

32. Рішення ЄСПЛ від 20 липня 2006 року у справі «Сокурєнко і Стригун проти України» (Sokurenko and Strugun v. Ukraine) (заяви № 29458/04 та № 29465/04). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khrpg.org/index.php?id=1179484678>

33. Рішення ЄСПЛ від 12 жовтня 1978 року у справі «Zand v austria» (заява №7350/76). [Електро-

ний ресурс]. – Режим доступу : www.legislationline.org/documents/id/17184

34. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 квітня 2017 року у справі № 553/3161/16-ц. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66085582>

В данной научной работе автором исследованы составляющие элементы понятия «разумный срок» в контексте толкования его как элемента справедливого судопроизводства. Показано, что национальные суды еще далеки от воплощения европейских принципов своевременного судопроизводства. Изучено конкретное содержание и практическое проявление основных факторов, определяющих продолжительность разумного срока. Детально рассмотрена украинская судебная практика, которая имеет место. В частности, проанализированы поступки национальных судов, которые приводят к неоправданному затягиванию процесса. Представлены предложения по приведению состояния отечественного судопроизводства к европейскому уровню.

Ключевые слова: своевременное судопроизводство, разумный срок процесса.

In this scientific work, the author has studied the constituent elements of the term «reasonable term» in the context of its interpretation as an element of fair trial. It is shown that the national courts are still far from embodying the European principles of timely judicial proceedings. The specific content and practical manifestation of the main factors determining the duration of a reasonable time was studied. The Ukrainian judicial practice which takes place is considered in detail. In particular, the actions of national courts are analyzed, which lead to an unjustified delay in the process. The proposals on bringing the state of domestic legal proceedings to the European level are presented.

Key words: timely legal proceedings, reasonable process time.

